

Александар МАТКОВСКИ

КАНУНИ И ФЕРМАНИ ЗА МАКЕДОНИЈА „Мисла“, Скопје, 1990

На оние кои се по природата на својата работа упатени во турскиот архивски материјал, покрај неопходното знаење потребна им е многу среќа. За жал, голем број документи од османска провениенција сè уште „чекаат“ во депозитот на бројни архиви, приватни збирки, по разни подруми и каде сè не, за да бидат откриени и презентирани на пошироката научна јавност. Поради тоа, од голема важност е секоја нова книга која претставува своевиден придонес на тоа поле. Најновата книга на Александар Матковски „Кануни и фермани“, во продукција на скопска „Мисла“ може да се вброи токму меѓу тие проекти. Без сомнение, авторот вложил голем напор и труд во пишувањето на оваа книга. Неа ја сочинуваат две тематски целини кои не би изгубиле ништо од својата содржина и кога би биле поодделно публикувани: а) Кануни, кануннами и нивни коментари (7—397); б) Фермани (398—556).

Во првиот дел на книгата авторот ни ја претставува досега непознатата Збирка (меџмуа) на турски кануни од препишувачот (?)¹ Абдул бен Хусеин. Александар Матковски во Воведот (7—24) ги изнесува основните податоци и сознанија за Збирката (се работи, воглавно, за податоци што ги пружа и самиот ракопис); понатаму, изнесени се и кратки црти во врска со делата ползувани

од Абдул бен Хусеин, како и краток приказ на правниот систем во Османлиската империја заедно со одбрана библиографија.

Ракописот е пронајден во Дебар, кај една турска фамилија 1969 г., а сега е сопственост на Александар Матковски. Не е општетен, комплетен е со пагинација на страниците од 1 до 120. Засега тоа е единствен познат примерок на тој ракопис. Напишан е со писмото несих, јасен е и читлив. Александар Матковски ни ги соопштува оние податоци за пишувањето што се веќе запишани во Збирката: дека 1810 г. живеел во Дервиш Мустафиното маало во Дебар и дека бил одреден да го напише Скопскиот и Солунскиот санџак. Авторот смета дека Абдул бен Хусеин ја напишал оваа Збирка од чисто практични причини со цел да му послужи како прирачник за време на пописот.

Што се однесува до времето кога е напишана Збирката, познато е дека е завршена на 20. февруари 1810 г., значи, во време кога доаѓа до константно распаѓање на спажиско-тимарскиот систем.

Заедно со преводот на македонски јазик даден е и факсимил на ракописот. Авторот не ги превел првата, втората и третата страница бидејќи не ги сметал за интегрален дел на Збирката па Александар Матковски смета дека се веројатно напишани подоцна. Дадени се нивните факсимили.

¹ Александар Матковски ракописот го смета за автограм, па не ми е јасно зошто го именува Абдул бен Хусеин како препишувач, а не пишувач.

Она што мора да му се приговори на ова издание на горенаведената книга се мошне лошите факсимили. Текстот на османски одделни места е наполно нечиток. Во принцип, ракописите се достапни само на помал број заинтересирани. Поради тоа, сметаме дека е методолошки императив овие грешки, при издавањето на изворите од османската провениенција, да се сведат на најмала можна мера. Збирката е коректно преведена на македонски јазик.

Меџмѹа содржи 72 закони кои се целосно или делумно земени од поголем број на кануннами кануни, фермани и берати со законска валидност. Секој од нив е дополнет со мошне важни коментари во форма на фетви, бидејќи пишувамот ги земал како основа мислењата на познати авторитети од областа на шериатското право. Истовремено, тој дава и прецизни податоци за делата со кои се користел, па така неговата меџмѹа претставува своевидна ретроспектива на најзначајните познавачи на правото во Османлиската империја во периодот од 16 век до почетокот на 19 век.

Содржината на Збирката се однесува на аграрно-правните прашања. Без сомнение, оваа книга на Александар Матковски ќе биде интересна не само за историчарите, туку и за правниците, економистите, па и за оние што се занимаваат со културната историја на Македонија.

Вториот дел од книгата, „Фермани“, е целина составена од Предговор (397—401), превод на ферманите на македонски јазик и нивни факсимили. Се работи за 73 фермани што се чуваат во Архивот на Македонија во збирка под наслов „Фермани“. Во предговорот авторот ги резимирал ос-

новните сознанија за нив, а дал и краток приказ за тоа што е ферман.

Обработените документи не се дадени по хронолошки ред, туку по нивната нумерација во горенаведената архивска збирка. Се однесуваат на временскиот период од 1700 г. до 1812 г. Овие фермани се објавуваат по прв пат. Сите се оригинали освен документот под број 73 од кого е сочуван само преводот.

Најголемата група фермани претставува дозволи за изградба на нови или обнова на веќе постоечки цркви, камбани, манастири или училишта во разни места на подрачјето на денешна Македонија. Во втората група можеме да ги вброиме оние што се однесуваат на различни прашања во врска со приватно-правните односи. Третата, најмалата група, ја сочинуваат фермани со кои им се одобрува на жителите на некои села да се преселат во други нхии.

Преводот на македонски јазик е направен без поголеми пропусти, проследен (придружен) со регести, но без никакви палеографски податоци. Транскрипцијата не е дадена, но се приложени факсимили на чиј квалитет мора да се даде забелешка.

На крајот од книгата, авторот дал Речник на употребени турски зборови (557—578).

Ова дело на Александар Матковски е само по себе битно, бидејќи презентира досега необјавени извори, ставајќи им ги така на располагање на историчарите на турскиот период. Според тоа, тој многу повеќе инсистирал на нивната содржина отколку на палеографско-дипломатските моменти.

Арифа РАМОВИЌ